

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 20

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 19. september 2023

Algus 14.00, lõpp 16.00

Juhataja: Hendrik Johannes Terras (esimees)

Protokollija: Sten-Kristjan Nurk (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas (Timo Suslovi asendusliige), Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helmen Kütt (Anti Allase asendusliige), Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Karin Tuulik (nõunik), Helin Leichter (nõunik)

Kutsutud: algataja esindaja; Siseministeeriumi kodakondsuspoliitika ja kodanikuühiskonna osakonna nõunik Siiri Leskov (1.-5. päevakorrapunkt); Siseministeeriumi piirivalve- ja rändepoliitika osakonna juhataja Janek Mägi (6. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (36 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
2. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (56 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (58 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
4. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (94 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
5. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (67 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
6. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (136 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
7. Isamaa fraktsiooni algatatud välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu (45 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
8. Isamaa fraktsiooni algatatud Riigikogu otsus „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele loobuda plaanist leevendada Eesti kodakondsuse saamise tingimusi“ (42 OE) esimese lugemise ettevalmistamine
9. Vahur Kollomi algatatud kollektiivse pöördumise „Korruptsioonikuritegude eest peab erakonda karistama sundlõpetamisega“ arutelu jätkamine
10. Info ja muud küsimused

Isamaa fraktsioon võttis 18. septembril tagasi Riigikogu menetlusest eelnõud 36 SE, 94 SE, 42 OE ja seetõttu kukkusid punktid 1, 4 ja 8 päevakorrast välja.

1. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (56 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Helir-Valdor Seeder tutvustas 56 SE-d. Eelnõuga soovitakse muuta keeleseaduse nõudeid kodakondsuseksami sooritamisel. Muudatus seisneb selles, et kodakondsuse seaduse § 8 lõiget 1 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „Eesti keele oskus käesoleva seaduse mõistes on eesti üldkeele igapäevaeluks vajalik oskus, mis vastab vähemalt keeleseaduses sätestatud B-2 tasemele või sellele vastavale tasemele.“ Täna kehtib kodakondsuseksami puhul B-1 taseme nõue. Kuna Eestis on laiemalt otsustatud üle minna B-2 taseme nõudele ka näiteks põhikooli lõpueksami puhul, siis harmoneerub see eelnõu sellega kenasti. See on ka kooskõlas laiemaga Eesti keelepoliitikaga ja eestikeelsele haridusele ülemineku poliitikaga. See eelnõu on vajalik, et inimene saaks hakkama Eesti ühiskonnas, leiaks tööd, oleks võimeline ümbritsevast maailmast aru saama ning oleks võimeline haridust omandama. H.-V. Seeder palus kolleegide toetust sellele eelnõule.

Hendrik Johannes Terras märkis, et see on väga oluline teema. B-1 taseme keeleeksami läbimisel ja kodakondsuse saamisel selle inimese keeletase tõenäoliselt tõuseb hiljem veelgi, sest inimene elab selles keelekeskkonnas edasi ja tal on juba kodakondsuse saamiseks vajalik baaskeeleoskus olemas. Ta küsis, miks on kodakondsuse taotlemise jaoks just B-2 tase oluline ja mida see endaga kaasa toob. Teda huvitas, kas eesmärk ongi muuta kodakondsuse saamine raskemaks.

Helir-Valdor Seeder vastas, et eesmärk on parema eesti keele oskuse saavutamine ning parem integratsioon. On võimalik, et B-1 taseme saavutanud ja kodakondsuseksami sooritanud isiku keeleoskus hoopis langeb, sest ta ei tarvita enam igapäevaselt seda keelt. Näiteks kui inimene elab püsivalt vene keskkonnas ja on pärit vene emakeelega perest, siis ei pruugi keeleoskus minna paremaks, vaid halvemaks. Seda on raske mõõta. Peamine eesmärk on ühtlustada keelepoliitikat. Üks Eesti kodakondsuse taotleja võiks osata põhikooli lõpetaja ehk B-2 tasemel eesti keelt. Mõte on selles, et kodakondsus ei oleks formaalne akt, vaid sellega kaasneks ka tegelikult kodanikuks saamine, et inimene saaks Eestis hakkama ja orienteeruks kõigis oma õigustes ja kohustustes, kui ta Eesti kodanikuks saab.

Jaak Valge lausus, et naturalisatsiooni korras taotlevad Eesti kodakondsust üldjuhul need inimesed, kes ei ela eesti keele keskkonnas. See tähendab seda, et eesti keelt on võimalik väga kiiresti unustada, kui sellel praktilist kasutust ei ole. Mida madalamal tasemel eesti keel omandatakse, seda kiirem on võimalus seda ka unustada. B-2 tase ei ole kõrgtase ja see nõue oleks täiesti asjakohane.

Siiri Leskov tutvustas Vabariigi Valitsuse seisukohta. Ta märkis, et valitsus on võtnud seisukoha eelnõu mitte toetada. See eelnõu nõuab täpsemaid arutelusid ja diskussioone, samuti tuleks selgitada välja kõikvõimalikud kulud, sest mida kõrgem keeletase, seda rohkem on vaja koolitustunde, õpetajaid, õppekohti jne. Ta nõustus, et edaspidi eestikeelsele haridusele ülemineku mõjutab ka kodakondsuse saamise taotlemise protsessi, sest ka praegu on juba kodakondsuse seaduses säte, et need, kes omandavad eesti keeles põhi-, kesk- või kõrghariduse, ei pea üldse keeleeksamit tegema. Seega tõenäoliselt, mida aeg edasi, seda vähem neid keeleeksamile tulijaid on. Praegu korraldab eksameid Haridus- ja Noorteamet, kelle juures käivad hetkel kõik õpetajad C-1 taseme eksameid tegemas. Võimekus eksameid vastu võtta on kindlasti üks probleemkoht.

Helir-Valdor Seeder uuris, kas valitsuse esindaja osales valitsuse istungil ja milliseid arutelusid pidas valitsus silmas, kui öeldi, et eelnõu nõuab täpsemaid arutelusid.

Siiri Leskov ütles, et ei osalenud valitsuse istungil ja ei oska täpselt öelda, mida valitsus arutas. Kuid lisas, et kindlasti kaasnevad kulutused ja üks mõttekoht on kindlasti see, kas teha inimestele kodakondsuse saamise protsess raskemaks, sest kui inimene saab juba

kodakondsuse ja positiivse emotsiooni, siis tema keeleoskus võib tulevikus paraneda, sest temast saab järjest rohkem ühiskonnaliige ja tal on huvi kaasa rääkida.

Helir-Valdor Seeder märkis, et kindlasti kaasnevad sellega täiendavad kulutused. Ta soovis teada, milline mulje on S. Leskovile jäänud valitsuse aruteludest, et kas rahaline küsimus on peamine küsimus ja millistest suurusjärgudest jutt käib. Teda huvitas, kas Eesti kodakondsuse taotlemise puhul võiks keeleoskuse nõude tõstmine jääda rahaliste vahendite ja rahalise võimekuse taha.

Siiri Leskov ei osanud valitsuse arutelusid kommenteerida, kuna ei osalenud valitsuse istungil.

Anti Allas küsis, kui palju on aastas läbi keeleeksami kodakondsuse saanud isikuid.

Siiri Leskov vastas, et enamasti on kodakondsust taotlema tulevad inimesed teinud keeleeksami. Kodakondsuse saajate suurusjärg on umbes 1200 ringis.

Hendrik Johannes Terras uuris, kui palju nendest 1200-st on vene emakeelega.

Siiri Leskov vastas, et tõenäoliselt on väga suur osa vene emakeelega, aga praeguseks on enamasti kõik eksami ära teinud või käinud eestikeelses koolis. Mõnedel on märgitud ka emakeeleks eesti keel.

Jaak Valge kommenteeris, et 2021. aastal omandas keeleõppes B-1 taseme pisut üle 1000 täiskasvanu + mitte-eestikeelse kooli lõpetanutest umbes 2000. Mitte-eestikeelse kooli lõpetanutest umbes 1000 ei lõpetanud B-1 tasemega. Tegelikult on see arv väga väike ja soov keelt õppida on palju suurem, kui Eesti riik suudab seda võimaldada. Riik peaks hoopis rohkem investeerima sellesse.

Hendrik Johannes Terras lausus, et väide, et pärast keeleeksami sooritamist minnakse tagasi oma keskkonda, kus keeleoskus jälle kaob, peab paika mõnedes Eesti kohtades, eriti Ida-Virumaa puhul. Samas, kui vaadata seda, et eestikeelsele haridusele üleminek on käimas, siis kindlasti tulevikku vaatavalt lahendab see juba osaliselt seda olukorda. Ta märkis, et on mures, et kui Eestisse tulevad kõrget lisandväärtust toovad töötajad, kes tahaksid Eestisse jääda, siis nende jaoks oleks B-1 taseme keelenõue siduvam Eesti riigiga, et nad jääksid pikemalt lisandväärtust Eestisse tootma. Kuna see eelnõu seab ka sellele grupile inimestest B-2 nõude, siis tema seda eelnõu ei toeta.

Helir-Valdor Seeder märkis, et Eestis pole lubatud topeltkodakondsus, mis tähendab, et valdav enamus lisandväärtust toovatest töötajatest Eesti kodakondsust ei taotle. Seda näitab praktika ja see on arusaadav, et inimesed ei hakka Eesti kodakondsust taotlema, kui nad tulevad Eestisse lihtsalt tööle mõneks ajaks. Kõrget lisandväärtust toovad spetsialistid on kindlasti võimekad inimesed, kellel on ka keele omandamise võime suurem, kui nendel hooajatöötajatel, kes Eestisse tulevad.

Jaak Valge ütles, et arvud ei tõesta seda, et eestikeelsele õppele üleminek tagaks eesti keele laiema leviku ühiskonnas. Kui senisest rohkem õpetatakse tuhandele mitte-eestlasele selgeks eesti keel, aga samal ajal on migratsioonialdo ukrainlasi arvesse võtmata +5000, siis see ei aita kuidagi. Tema arvates oleks komisjoni esimehel otstarbekas teatavad eelnõud koondada kokku ja kutsuda kohale ka vastav minister. Kui ministrid ei käi põhiseaduskomisjonis, siis alaväärustab see parlamentarismi, komisjoni ja komisjoni esimeest.

Pipi-Liis Siemann arvas, et eelnõu on kindlasti kirja pandud heal eesmärgil, aga tema arvates on seda veel vara toetada, sest analüüsi, mida see kuludena tähendab, ei ole. Kui B-1 taseme saamiseks on vaja õppida 200 akadeemilist tundi, aga B-2 puhul 500 akadeemilist tundi, siis

võib arvata, et majanduslik vajadus on riigil päris arvestatav, kui soovitakse sellisel tasemel keelt õpetada. Tuleks arvestada ikkagi rahaliste võimalustega ja samuti ei välistaks ta seda, et siiski liigutakse ka kõikide muude abinõude toel eesti keele laiema kasutuse ja leviku poole ka nende hulgas, kes püsivalt Eestis elavad. Seega ei ole ta veendunud, kas see peaks olema vältimatu nõue seaduse tasandil.

Hendrik Johannes Terras tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

1.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 27.09.2023 (konsensus: Anti Allas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

1.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 8: Anti Allas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin; vastu 2: Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

1.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Katrin Kuusemäe (konsensus: Anti Allas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

2. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (58 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Helir-Valdor Seeder tutvustas 58 SE-d. Ta ütles, et 58 SE on jätk 56 SE-le ja tuleneb otseselt sellest. Eelnõu sisuks on kodakondsuse seaduse §-i 8² lõike 3 muutmine ja sõnastamine järgmiselt: „Keeleõppe korraldamine hõlmab eesti keele A1-, A2-, B-1 ja B2-taseme õpet, välismaalasega keeleõppelepingu sõlmimist käesolevas seaduses sätestatud tingimustel ning lepingu rikkumise korral keeleõppekulude ja hüvitise sissenõudmist.“ See on väga lihtne ja lühike muudatus. Ta palus kolleegidel seda eelnõu toetada.

Andrei Korobeinik küsis, kas see eelnõu ei käi komplektis 56 SE-ga ja kui komisjon 56 SE-d ei toetanud, siis kas sellel eelnõul on mõtet. Idee on selles, et inimene saaks ettevalmistust kodakondsuseksamile, aga tundub, et komisjoni meelsus on vastupidine.

Helir-Valdor Seeder selgitas, et nad jätaksid eelnõu ikkagi menetlusse, sest ei ole ju teada, mida täiskogu otsustab. Kui esimene lugemine on läbitud ja eelnõu jääb menetlusse, siis on otsustamise koht.

Urve Tiidus uuris, miks ei ole ühtegi numbrit toodud välja kulude hüvitamise osas.

Helir-Valdor Seeder nentis, et ei oska täpset numbrit öelda, aga ta on kindel, et kui see on Eesti riigis poliitiline prioriteet, siis on see ka jõukohane. Jutt ei käi kindlasti kümnetest miljonitest B-2 nõude täitmise puhul. See peaks olema praegu oluline prioriteet Eesti riigis.

Siiri Leskov tutvustas valitsuse seisukohta. Ta märkis, et valitsus otsustas eelnõu mitte toetada sarnastel põhjustel nagu 56 SE-d. Üks küsimus on kuludes ja teine küsimus on, kas soovitakse teha inimestele kodakondsuse taotlemine raskemaks. Konkreetne eelnõu puudutab kodakondsuse seaduses olevat paragrahvi, mis võimaldab sõlmida just kodakondsuse taotlemiseks vajaliku keeletaseme saavutamise lepingu. Hetkel pakub seda Integratsiooni Sihtasutus. Keeleõppeleping tähendab seda, et inimene õpib B-1 tasemel keele selgeks, teeb eksami ära ja on kohustatud taotlema aasta jooksul kodakondsust. Siis oleks tal see leping täidetud.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas oleks võimalik ühe inimese keeleõppe kulu number saata komisjonile. Ta uuris veel, kuidas käib valitsuse seisukoha väljakujundamise protsess, kas S.

Leskov valmistab ise seisukoha ette ning kas ta kannab ise oma seisukoha siis hiljem komisjonile ette.

Siiri Leskov selgitas, et seisukoha on kirja pannud tema, aga loomulikult on selles olemas poliitiline seisukoht. See tuleb ikkagi arutelude käigus. S. Leskov lubas info selle kohta, kui suured on ühe inimese keeleõppe kulud, hiljem e-kirjaga edastada.

Hendrik Johannes Terras tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

2.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 27.09.2023 (konsensus: Anti Allas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

2.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 6: Anti Allas, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus; vastu 4: Andrei Korobeinik, Helir-Valdor Seeder, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge; erapooletuid 0).

2.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Katrin Kuusemäe (konsensus: Anti Allas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Timo Suslov, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

3. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (67 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Helir-Valdor Seeder tutvustas 67 SE-d. Eelnõu sisu on selles, et kodakondsuse seaduse paragrahvi 21 lõige 1¹ tunnistatakse kehtetuks ja isikute, keda on kriminaalkorras korduvalt karistatud tahtlike kuritegude eest ja kelle karistus on kustunud, Eesti kodakondsuse andmise ja taastamise taotlused, mis on esitatud enne käesoleva seaduse jõustumist, menetletakse lõpuni enne käesoleva seaduse jõustumist kehtinud korras. Eelnõuga soovitakse lõpetada Eestis korduvalt kriminaalkorras karistatud isikutele kodakondsuse andmine, mis on aastast 2006 võimalik olnud. H.-V. Seeder on olnud isiklikult sellele alati vastu, et korduvalt kriminaalkorras karistatud isikutele antakse kodakondsust. Isamaa fraktsiooni seisukoht on varasemalt samuti olnud sama ning eelmises valitsuses, kus Isamaa oli, ei antud ühelegi korduvalt kriminaalkorras inimesele Eesti kodakondsust. Varasemates koalitsioonides Isamaa osalusel on seda ka antud. Kodakondsust on antud isegi raskete isikuvastaste kuritegude puhul, kui nende karistuse kehtivus on lõppenud. Sellest on tekkinud palju segadust ka tänases õigusruumis, sest erinevad ministrid ja valitsused on seadust rakendanud praktikas väga erinevalt. Karistuse kehtivuse lõppemisest möödunud aja puhul on kasutatud erinevat praktikat, mõnel puhul on möödunud kolm aastat, mõnel puhul viis aastat ja mõnel puhul seitse aastat. See norm on segadust tekitav. H.-V. Seeder ei näe jätkuvalt ühtegi põhjust, miks peaks korduvalt kriminaalkorras karistatutele erandkorras kodakondsust andma ja seetõttu algatati ka 67 SE.

Pipi-Liis Siemann küsis, kas 2006. aastal tehtud seaduse muudatuse puhul võivad selles paragrahvis käsitletud erandid olla tingitud sellest, et kriminaalkorras karistus võib olla Eesti riigis mitte sarnaselt hinnatav. Inimesed võivad olla kriminaalkorras karistatud ka teistes riikides. Võib-olla oligi seadusandjal selline kaalutlus ning võib-olla tuleks siis seda erandit täpsustada, aga mitte päris ära kaotada.

Helir-Valdor Seeder märkis, et eelnõu ajalugu saab täpsemalt meenutada selle eelnõu edasise menetlemise käigus. Ta meenutas, et 2006. aastal oli tema mäletamist mööda tegu Keskerakonna, Rahvaliidu ja Reformierakonna koalitsiooniga ja nende põhjused selle seadustamiseks olid eelkõige poliitilised. Neil oli poliitiline soov laiendada kodanikkonda. Ta rõhutas siiski, et täpsemat argumentatsiooni ta ei mäleta.

Hendrik Johannes Terras sõnas, et sama teema oli ka kaks aastat tagasi põhiseaduskomisjonis arutlusel. Toona toodi välja statistika, et viie aasta jooksul on selle kaalutlusõiguse alusel kodakondsust taotlenud 127 inimest, kellest 34 selle said ja 93 ei saanud. Ka siis tekkis küsimus, et mis argumendid toona olid. Ta küsis, kas eelnõu algataja on uurinud, mis põhjustel valitsus on heaks kiitnud kodakondsuse andmised. Ta uuris, kas võib olla ajaline mõõde, et näiteks inimese kaks kuritegu on sooritatud 25 aastat tagasi.

Helir-Valdor Seeder vastas, et tema hinnangul selget süsteemset põhjendust ei ole. Erinevatel koalitsioonidel ja ministritel on olnud erinev käekiri. Ta tõi välja, et ka praeguselt siseministrilt Lauri Läänemetsalt uuriti kirjalikult selle kohta, aga saadi kinnitus, et selgelt reeglistikku ei ole. Lühike statistika alates 2016. aastast on järgmine: Jüri Ratase esimese valitsuse ajal anti kodakondsus erandina kriminaalkorras korduvalt karistatud isikutele 14 korral, keelduti 89 korral. Jüri Ratase teise valitsuse ajal anti sel alusel kodakondsus seitsmel korral ja keelduti 77 korral. Kaja Kallase esimene valitsus andis 25 inimesele ja keeldus 58 korral. Kaja Kallase teine valitsus andis nullile inimesele ja keeldus 32 korral. Praegu ametis olev valitsus on andnud 28 inimesele ja keeldunud 8 korral.

H.-V. Seeder märkis, et L. Läänemets selgitas oma vastuses, et kuni jaanuarini 2018 oli Siseministeriumis välja kujunenud ja Justiitsministeriumiga kokku lepitud halduspraktika, mille kohaselt pidi erandina andmise kaalutlusotsuse langetamiseks olema karistus kustunud ja kustumisest möödunud vähemalt kolm aastat. Raskete kuritegude puhul pidi olema kustumisest möödunud viis aastat. Ta kinnitas, et sellest praktikast alati kinni ei peetud. Kui halduspraktika muutus, siis ooteaeg karistatuse kustumise ja kodakondsuse erandina andmise vahel pikenes seitsme aastani, kuid oli ka juhtumeid, kui kodakondsuse andmisest keelduti isikutele, kelle karistatuse kustumisest oli möödunud 10 ja enam aastat. Ta arvas, et väga selgeid reegleid ei ole olnud. Mõned inimesed on ka kohtusse pöördunud ja mõni on saanud ka kohtus võidu Eesti riigi üle, kui kohus on leidnud, et põhjendamatult ja liiga pikalt on viivitatud valitsuse poolt selle küsimuse lahendamiseks. See küsimus on ühelt poolt põhimõtteline ja poliitiline, aga teiselt poolt ka väga praktiline.

Siiri Leskov tutvustas valitsuse seisukohta. Valitsus on otsustanud eelnõu mitte toetada. Riigikohus on leidnud 2001. aastal, et piirang, mis on seotud kriminaalkorras karistamisega ja saadab isikut kogu elu, arvestamata toime pandud tahtliku kuriteo laadi ja raskust, võib olla ebaproportsionaalne soovitud eesmärgiga. Sellest tulenevalt tegelikult ongi seaduses erandina kodakondsuse andmise säte, sest praktikas olid inimesed, kes olid näiteks Nõukogude Liidu ajal korduvalt karistatud näiteks pisivarguste tõttu või alaealisena toimepandud tegude tõttu. Kui neid rikkumisi oli juba mitu tükki, siis kodakondsuse andmisest keelduti, kuigi tänasel päeval võib see inimene olla väga tubli tööinimene. Praktikast ongi näha, et need inimesed, kes tulevad kodakondsust taotlema, on väga erinevad. On väga keeruline täpsustada või mingeid reegleid paika panna, sest tegelikult on kõik asjaolud erinevad. Praeguse erandi säte võimaldab kaaluda, aga peab arvestama seda, et kuritegu on arhiivi kantud, samuti peab arvestama süüdlase isikut ja toimepandud kuriteo iseloomulaadi/raskust. See ongi puhas kaalutlusotsus ja nendesse asjadesse vaadatakse väga põhjalikult sisse.

S. Leskov lisas, et on juhuseid, kus on toimepandud mõningaid raskeid kuritegusid, aga hiljem on inimene midagi väga head või sellist suurt teinud ühiskonna jaoks, et ennast rehabiliteerida. Seda vaadatakse ka ja selle põhjal tehakse lõpuks see kaalutlusotsus, kas anda kodakondsus või mitte. Kui rääkida karistuse kustumisest, siis karistusregistri seaduses on ette nähtud erinevad karistuse kustumise tähtajad. Mida raskem karistus, seda kauem ta kustub. Kui see karistus läheb karistusregistri arhiivi, siis ülejäänud maailma jaoks peaks olema see inimene nõ puhas leht. Tegelikult on väga piiratud see ring, kes näeb karistusregistri arhiiviandmeid ja tõesti kodakondsuse menetluse puhul on võimalik neid näha. Ta kordas, et kõikidele asjadele vaadatakse põhjalikult sisse ja tõi konkreetse näite, kus tütarlaps oli 17-19 aastasel pannud toime narkokuritegusid koos kuriteokaaslasega, aga tegelikult tegeles narkoäriega tema ema, kes kasutas oma last ära. Nüüdseks on möödunud üle 20 aasta ja inimene

on kõrgharitud, töötab meditsiini valdkonnas ja oleks keeruline öelda, et see inimene ei vääri Eesti kodakondsust mitte kunagi. Selle sätte taga on ikkagi päris elu ja päris inimesed. Seda sätet ei saa väga täpselt teha, sest sinna on väga keeruline jooni tõmmata.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas S. Leskovile on teada, kas praegune ametis olev valitsus on kodakondsuse andmise põhjuseid korduvalt kriminaalkorras karistatud isikutele ka sisuliselt arutanud. On teada, et mingisugune praktika on ministeeriumis välja kujunenud ja H.-V. Seederi arusaamist mööda seda praktikast praegu muudetud ei ole.

Siiri Leskov ütles, et mais oli valitsuse istung, kus arutati seda praktikast. Nüüdseks on see praktika kirja pandud ja on olemas ka Siseministeeriumi kodulehel. Tol korral vaatasid kõik valitsuse liikmed ükshaaval neid inimesi üle, kes tookord valitsuse istungil arutluse all olid ja otsused nende suhtes tehti kõiki asjaolusid arvesse võttes.

Helir-Valdor Seeder sõnas, et ei pidanud seda silmas, et valitsuse liikmed hakkavad ükshaaval kaalutlema nende inimeste üle, vaid pidas rohkem silmas kriteeriume ja aluseid. Üks asi on vargus ja purjus peaga sõitmine, aga teine asi on raske isikuvastane kuritegu. Eelmistel valitsustel on sattunud nimekirja isegi tapjad, kellele on kodakondsus antud.

Siiri Leskov märkis, et praktika on Siseministeeriumi kodulehel olemas ja lubas vastava lingi edastada. Juunikuu seisuga on korduvalt kriminaalkorras karistatud inimestele kodakondsuse andmisest keeldutud 166 korda ja kodakondsus on antud 56 korda.

Andrei Korobeinik küsis, miks on S. Leskovi arvates olemas erisus, et korduvalt karistatud isikud võivad kodakondsuse saada. Kuriteod võivad ju olla väga erineva kaaluga. Kolm pisivargust on üks asi, aga üks palju suurem kuritegu kaalub selle üle, kuid see ju selle seaduse alla siis ei lähe.

Siiri Leskov selgitas, et kodakondsuse seaduse sättes, mille alusel kodakondsuse andmisest keeldutakse, on mitu kriteeriumi. Kui inimest on karistatud vabadusekaotusega kestvusega üle ühe aasta ja karistus ei ole kustunud või inimest on korduvalt karistatud, siis on keeldumise alus. Seega, kui inimesel on üks karistus vabadusekaotusega ja kestvusega üle ühe aasta ja see kustub, siis tegelikult ta saab kodakondsust taotleda, aga tingimata seda ei pea andma. Ta tõi näiteks ühe tapja, kellele keelduti kodakondsuse andmisest, kuigi tal on ainult see üks karistus. Sellele tapjale keeldutakse kodakondsust andmast kodakondsuse seaduse § 21 lg 1 p 2 alusel. Ka see on keeldumise alus. Erandina andmise säte käib ainult korduvate karistuste kohta.

Andrei Korobeinik küsis, kas see teine kodakondsuse seaduse säte võimaldab keelduda kodakondsuse andmisest ka siis, kui karistus on kustunud.

Siiri Leskov selgitas, et see võimaldab keelduda, aga seda tuleb põhjendada.

Helir-Valdor Seeder ütles, et Isamaa fraktsioon on valmis menetluse käigus ka eelnõu muutma. Kui on häid mõtteid, kuidas seda paremaks teha, siis võiks seda teha. Ta märkis, et kui rääkida inimestest, kes on Nõukogude Liidu ajal kuritegusid toime pannud, aga nüüd on täiesti õiguskuulekad, siis praktikas neid inimesi jääb järjest vähemaks, kuna sellest ajast on juba nii palju möödas. See on kaduv probleem. Jutt käib ikkagi praegu tegutsevatest aktiivsetest inimestest, kes on enamasti korduvalt kriminaalkuriteo sooritanud. Ta lisas veel, et kui viidati heategevusele ja heategudele, siis nende eest on eraldi võimalik kodakondsust anda. Samas ei ole valitsus umbes 10-15 viimase aasta jooksul ühelegi kodanikule eriliste teenete eest kodakondsust omistanud, aga omistatakse kodakondsust rikkalikult kriminaalidele. Selles kontekstis on asi lausa groteskne.

Hendrik Johannes Terras ütles, et tema saab aru nii, et probleem on selles, et erandina

kodakondsuse andmisel puudub järjepidevus. Samas toodi välja, et kõik juhtumid on väga erinevad ja kui lähtuda väga rangetest reeglitest, millega valitsuselt üldse see võimalus ära võetakse, siis see võib minna põhiseadusega vastuollu.

Helir-Valdor Seeder ütles, et seda võimalust polnud kuni 2006. aastani ja polnud mingit vastuolu põhiseadusega.

Siiri Leskov märkis, et 2006. aasta muudatuse puhul anti lisaks selle menetluse raames juurdepääs karistusregistri arhiivile, mida varasemalt ei olnud.

Hendrik Johannes Terras sõnas, et lisaks ligipääsule arhiivianimatele, anti ka valitsusele võimalus ükshaaval nende olukordade üle otsustada. Tema arvates on see hea praktika, et otsustakse iga inimese puhul eraldi ja tunnetatakse igat olukorda eraldi.

Urve Tiidus ütles, et ei kuulnud ühtegi statistikat, kui paljud nendest korduvalt kriminaalkorras karistatud inimestest, kellele kodakondsus on antud, on hiljem uuesti kuritegelikule teele asunud. Humaanne ühiskond eeldab, et inimesed õpivad oma vigadest ning muutuvad seadusekuulekateks ja absoluudina selle võimaluse ära võtmine ei oleks hea. Ta ütles, et saab aru ka mõttest välistada kõikide kuritegusid sooritanud inimeste kodakondsuse saamine, aga mitte kodakondsetena on neil vastutust veel vähem.

Siiri Leskov märkis, et sellist statistikat ei ole, kuna taolist seiret ei tehta. Selleks puudub õiguslik alus.

Hendrik Johannes Terras tegi ettepaneku teha eelnõu menetlusotsused.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 27.09.2023 (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

3.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 8: Anti Allas, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin; vastu 2: Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 1: Ants Frosch).

3.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni esimees Hendrik Johannes Terras (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Aleksandr Tšaplõgin, Jaak Valge).

4. Isamaa fraktsiooni algatatud kodakondsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu (136 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Helir-Valdor Seeder tutvustas 136 SE-d. Eelnõuga tehakse ettepanek täiendada kehtivat seadust nii, et oleks võimalik kodakondsust ära võtta nendelt isikutelt, kes toetavad avalikult ja aktiivselt Vene Föderatsiooni agressioonisõda Ukraina vastu. Loomulikult saab seda teha ainult nende inimeste puhul, kellel ei ole omandatud sünnijärgset kodakondsust. Seda oleks võimalik ära võtta nendelt, kes on saanud Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras. Praeguses olukorras on see ülimalt oluline, mitte ainult kitsalt kodakondsuspoliitikat silmas pidades, vaid vaadates laiemalt ka ühiskonna hoiakute kujundamist ning arvestades ka julgeolekuaspekti. Eesti riigis on see oluline ka meelsuse ja hoiakute kujundamise mõttes. Tänu sellele eelnõule oleks ka Eesti riigi tahe selgelt väljendatud seaduse tasemel ja ei peaks kasutama nõ nurgataguseid võimalusi ja tõlgendama seadust, et kas mingi teatud tegevus on kuidagi suunatud Eesti põhiseadusliku korra vastu. See eelnõu on igati asjakohane ja põhjendatud ning kannab laiemat eesmärki, kui ainult kitsalt kodakondsuspoliitika kujundamine.

Jaak Valge ütles, et kõik kindlasti toetavad Ukraina võitlust agressori vastu. Ta küsis, kas on võimalik selgelt defineerida, mis asi ikkagi on avalik Vene Föderatsiooni sõja toetamine Ukraina vastu. Ta kahtles selles ja arvas, et kui tuleb väga paindlikke tõlgendusi, siis lõpuks kannatab õigusselgus ja siis võib see tähendada ka sõnavabaduse piiramist.

Helir-Valdor Seeder ütles, et rahvusvahelise õiguse headele tavadele ja kommetele toetuvat sõnavabadust see eelnõu kuidagi ei piira. Mis puudutab probleeme õigusselguse seisukohalt ja paindlikkust, siis 67 SE puhul just toodi esile, et paindlikkus on vajalik, kus oleks üldnorm seaduse tasandil ja siis vaadatakse individuaalselt igat juhtumit ning tehakse kaalutusotsus. Elu mitmekesisust ei olegi võimalik raiuda seadusesse. Teatud paindlikkus ja tõlgendamine peab olema. Täpselt samasugune õigusselgus või õigusselgusetus on ka põhiseadusliku korra vastu tegutsemise puhul. Vastavad õiguskaitseorganid peavad hindama, kui ohtlik see on ja kas see vastab seadusele ning siis iseenda sisemiste regulatsioonide ja täiendavate määruste kaudu seda täpsustama ja seda praktikat ühtlustama. Selle eelnõu puhul ei ole kindlasti õigusselgusetus suurem, kui praeguse põhiseadusliku korra ohu puhul. Ühiskonnale on see kindlasti oluline ära fikseerida. H.-V. Seeder arvas, et komisjonis ei ole ühtegi inimest, kes arvaks, et selline tegevus ei ole sobimatu ja ei ole ohuks Eesti riigi julgeolekule, kui keegi aktiivselt Eestis toetab Ukraina vastast sõda.

Pipi-Liis Siemann märkis, et teda see vastus ei rahulda. Kui vaadata § 28 lõiget 1¹, siis selles kirjeldatakse tegusid, mille puhul on võimalik kodakondsus ära võtta ja kui inimene on süüdi mõistetud. Lõige 2 selles samas paragrahvis ütleb jällegi, et kellelki ei tohi veendumuste pärast võtta Eesti kodakondsust. Tema arvates on seal selge vastuolu. Kui on tehtud tegu, mis on kantud inimese veendumusest ja mida karistusseaduse või muu seaduse alusel on menetletud ning milles õiguskaitseorganid on leidnud inimese süüdi olevat/mitte süüdi olevat, siis tegelikult on need võimalused juba olemas kodakondsuse ära võtmiseks. Kui tegusid tehtud pole, mille eest saaks karistada, siis veendumuste pärast ei saa Eesti kodakondsust ära võtta, sest see läheks otseselt vastuollu põhiseaduse, sõnavabaduse ja kõikide muude demokraatia põhimõtetega. Ta palus H.-V. Seederil selgitada, kuidas tema arvates soovivat muudatus suhestub põhiseaduse sättega.

Helir-Valdor Seeder nentis, et tema vastuolu ei näe. Meelsuse ja veendumuste tõttu kellelki kodakondsust ära ei võeta, kui inimene seda ei väljenda ega kusagil tegudega ei realiseeri. Eelnõu täpsustab kehtivat seadust, et kui inimene aktiivselt toetab agressioonisõda Ukraina vastu, mis tähendab ka reaalseid tegusid. Silmas on peetud reaalseid tegusid, mitte lihtsalt inimese enda veendumust, mida enda sees hoitakse. Sellisel puhul ei ole eesmärki inimeselt kodakondsust ära võtta.

Pipi-Liis Siemann ütles, et veendumused on need, mida tohib ka avalikult väljendada. See, kas need veendumused meeldivad teistele, ei ole tema arvates oluline. Ta selgitas, et kui H.-V. Seeder rääkis veendumustest, mida inimene hoiab enda sees, siis see ongi tegelikult vastuolus põhiseadusega ja sõnavabadusega.

Helir-Valdor Seeder selgitas, et kui veendumus, mida inimene aktiivselt tegudega väljendab, on vastuolus õigusnormidega, siis loomulikult tuleks inimest karistada. Ta ütles, et on erinevad veendumused selles osas, et kui inimene kutsub üles Ukraina sõjas inimesi tapma, siis see ei ole veendumus passiivses vormis, vaid aktiivses vormis.

Pipi-Liis Siemann ütles, et veendumuse alusel tehtud inimsusevastased kuriteod ja kuriteole ohutamised on juba karistatavad ja teatud juhtudel võib nende alusel võtta ära ka kodakondsuse.

Helir-Valdor Seeder nõustus ja selgitas, et see on lisaks tänastele regulatsioonidele, mis võimaldavad muus sõnastuses kodakondsust ära võtta. See säte on täiendav säte, millel on lisasõnum ja lisaväärtus Ukraina sõja olukorras.

Jaak Valge uuris näite kohta, kus poliitiliselt kõrgel kohal isiku perekonnaliikmel on ärisidemed Venemaaga, siis kas see on avalikult Vene Föderatsiooni agressioonisõja toetamine Ukraina vastu. Ta küsis, kas juhul, kui see eelnõu vastu võetakse, peaks algatama peaministrilt kodakondsuse ära võtmise.

Helir-Valdor Seeder ütles, et tema nii julget tõlgendust sellele sättele ei annaks ja ütles, et usaldab Eesti õiguskaitseorganeid. Kui õiguskaitseorganid on seni suutnud seaduses reguleeritud sätteid rakendada nii, et poleks suuri vastuolusid ja probleeme, et Eestis kuritarvitatakse seda konkreetset seadust, mis puudutab kodakondsust ja selle ära võtmist niisugustel põhjustel nagu praegu arutatakse, siis ei hakataks seda ka nüüd kuidagi kuritarvitama või ebaõiglaselt tõlgendama.

Pipi-Liis Siemann küsis, et kui keegi toetaks näiteks Vene Föderatsiooni sõda Gruusia vastu, siis kas see säte ei kehtiks.

Helir-Valdor Seeder vastas, et eelnõus on konkreetset esitatud Venemaa. Kaaluti ka Valgevene lisamist, aga otseselt on tegu ikkagi Venemaaga, kes on selle aktiivse Ukraina sõja taga. Menetluse käigus võib seda ka laiendada Gruusiale või muudele riikidele, kui selliseid ettepanekuid tuleb. Algataja ei ole jäigalt kinni selles esitatud algatuses.

Hendrik Johannes Terras laiendas sama küsimust. Ta märkis, et seadusloome tava on see, et seadus kehtib igal ajahetkel, aga antud olukorras on tegemist sündmuspõhise seadusega. Ta tõi näite, et kui Vene Föderatsioon kuulutaks järsku sõja Lätile või Moldovale, siis kas peaks ükshaaval hakkama seadust ümber muutma. Tema hinnangul läheb see vastuollu seadusloome tavadega.

Helir-Valdor Seeder vastas, et arvatavasti tuleks siis ükshaaval tõesti seadust täiendada. Õnneks sõda ei ole tavapärane nähtus Euroopas ja Euroopa piiride läheduses. Kui selline sõda peaks näiteks Soome või Läti vastu algama, siis oleks põhjust ka Eesti riigi seadusandlikul kogul sellega tegeleda. Sellisel juhul tuleb vältimatult tegeleda nende küsimustega ka parlamendi tasemel. Ta ütles, et kui mõnes naaberriigis peaks algama sõda, siis loomulikult puudutab see ka Eesti parlamenti ja sellega seoses kindlasti muudetakse ka oma seadusandlust. Loodetavasti selleks vajadust ei teki ja kindlasti ei kujune see igapäevaseks praktikaks.

Siiri Leskov tutvustas valitsuse seisukohta. Valitsus otsustas eelnõu mitte toetada. Eelnõu võib olla põhiseadusega vastuolus, sest veendumuste tõttu ei või kodakondsust ära võtta. Kodakondsuse äravõtmine on kõige rangem ja kõige viimane abinõu, mida üldse teha. Inimene heidetakse ühiskonnast välja. Ta tõdes, et on väga keeruline sisustada, mida avalik toetamine praktikas tähendab. Tekib küsimus, et kui keegi paneb Georgi lindi rinda, siis kas temalt tuleks kohe ka kodakondsus ära võtta. Praegu on kodakondsuse seadus üles ehitatud nii, et kodakondsuse äravõtmiseks peab olema konkreetne tegu ja ka süüdimõistev kohtuotsus, see tähendab, et see tegu on tõestatud. Selle pinnalt võetakse kodakondsus ära. Ta tõi välja, et tegelikult on kodakondsuse seaduse § 28 lõikega 1¹ kaetud ka see konkreetne alus, mida eelnõu algataja välja pakub, lihtsalt üldsõnalisemalt ja inimene peab olema süüdimõistetud. Ta märkis, et see eelnõu kõlab pigem veendumuste eest kodakondsuse ära võtmisena, mitte tegude eest ära võtmisena. S. Leskov ütles, et tekib ka küsimus, kas sellise konkreetse sündmuse põhiseid sätteid seadusesse kirjutada on praktiline või mitte. Kui sõda läbi saab, siis on tegu sisutühja sättega. Ta rõhutas veel, et kodakondsuse äravõtmine on kõige viimane abinõu ja kuigi muul viisil toetamist peab taunima, siis karistusseadustikus on juba tehtud sätteid selleks, et trahvida neid inimesi, kes vaenulikku sümboolikat presenteerivad.

Pipi-Liis Siemann arvas, et veendumuste teema on ikkagi äärmiselt oluline. On põhiseaduslik õigus, et inimesed võivad olla erinevatel arvamustel ja veendumustel, mis võivad olla väga

sügavalt kujunenud nende isikliku arusaamise või teadmise põhjal. Veendumuste eest ei saa kedagi karistada ja seetõttu talle tundub, et veendumuste eest kodakondsuse äravõtmine ei ole õige. Ta ütles, et ei poolda eelnõu ja loodab, et Eesti selles suunas ei liigu.

Hendrik Johannes Terras tegi ettepaneku teha eelnõu menetlusotsused.

Otsustati:

4.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 27.09.2023 (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

4.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 7: Anti Allas, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus; vastu 1: Helir-Valdor Seeder; erapooletuid 0). Jättis hääletamata: Jaak Valge, Ants Frosch.

4.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Pipi-Liis Siemann (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

5. Isamaa fraktsiooni algatatud välismaalaste seaduse muutmise seaduse eelnõu (45 SE) esimese lugemise ettevalmistamine

Helir-Valdor Seeder tutvustas 45 SE-d. Eelnõu eesmärk on luua õiguslik alus Venemaa Ukraina-vastase sõja avalike toetajate elamislubade tühistamiseks ning välistada sellistele inimestele ka uute elamislubade ja viisade andmine. Kõik eelnõus üles loetletud punktid puudutavad viisade väljaandmisest keeldumist, nende tühistamist või elamislubade väljaandmisest keeldumist ja nende tühistamist.

Janek Mägi tutvustas Vabariigi Valitsuse seisukohta. Ta märkis, et teema on mõistetav, aga sellised paragrahvid juba on välismaalaste seaduses olemas. Välismaalaste seaduses on tõlgendatud kõike läbi avaliku korra ja julgeoleku. Need isikud, kelle käitumine võib tekitada ohtu Eesti riigi avalikule korrale ja julgeolekule, ei saa Eestis viisat ega elamisluba. Kui need inimesed on viisa või elamisloa saanud, siis on õigus seda viisat või elamisluba ka tühistada ning seda on ka praktikas tehtud. Samuti on tühistatud viisaid isikutel, kes tulevad Eestisse vaenu õhutamise eesmärgiga. Lisaks sellele, et Eesti poolt antud viisa tühistatakse, kehtestatakse kehtiva välismaalase seaduse alusel nendele inimestele sissesõidukeeld kogu Schengeni alale kuni kümneks aastaks sõltuvalt teost.

Helir-Valdor Seeder küsis, kas seoses Ukraina sõja aktiivse etapiga, mis sai alguse 24. veebruaril 2022. aastal, on suurenenud ka selliste juhtumite arv, mil tuleb inimestel lõpetada elamisluba, mitte väljastada viisa või lõpetada viisa. Teda huvitas, kas Ukraina sõja mõjusid on tunda või tegelikult on seis samasugune nagu enne sõja laienemist.

Janek Mägi vastas, et konkreetseid numbreid tal hetkel pole, aga vaadates igapäevast statistikat, siis on suurenenud nende isikute arv, kelle elamisluba või viisa on tühistatud. Üks muutuja on ka see, et alates sõja algusest veebruaris 2022 ei väljastata Vene Föderatsiooni kodanikele viisaid ja elamislubasid, mis omakorda muudab seda statistikat ja olemust. Ta märkis veel, et jälgides iganädalasi ohuhinnanguid, siis tegelikult Eestis viibivad välismaalased ei toeta avalikult agressiooni ja sellist tendentsi tegelikult näha ei ole.

Pipi-Liis Siemann oli veendunud, et tegu on õige algatusega, aga kui kehtivas õiguses on see juba reguleeritud, siis ei ole lisaregulatsiooni tarvis. Ta märkis, et võib-olla avalikkus tunnetab, et võimalust tühistada elamislubasid kasutatakse vähe, kuna avalikus ruumis on siiski näha Eestis elavaid välismaalasi, kes on siiski selle agressiooni pooldajad. Ta küsis, kas selliseid juhtumeid on ka, kus keegi kaebab ja ütlebki, et tulekski kelleltki ära võtta õigus Eestis viibida, aga näiteks kaalutletakse ja leitakse, et see pole ohuks Eestile.

Janek Mägi selgitas, et kõik need otsused on alati kaalutusotsused ning esimeses astmes

menetleb neid Politsei- ja Piirivalveamet (PPA). Neid otsuseid on vaidlustatud kohtus ja lõpuks ikkagi kohus hindab, kas alused selle õiguse äravõtmiseks on seaduses olemas või ei ole. Siiani ei ole kohus heitnud ette, et ei oleks olemas alust inimestelt viibimis- või elamisluba ära võtta. Pigem on heidetud ette põhistamist, näiteks Eestis perekonnasidemete mitteamistamisega loa äravõtmisel.

Jaak Valge kahtles, et olukorras, kus tavalise immigratsiooni alusel tuleb igal aastal Eestisse 4000 kuni 6000 välismaalast, suudetakse nende meelsust korralikult kontrollida. Võib-olla pole nende meelsus avalikul kujul kohe näha, aga pole siiski välistatud, et nad toetavad seda agressiooni. Ta küsis, kas eelnõu menetluse käigus oleks mingilgi moel võimalik täiendada definitsiooni, et mida agressiooni avalik toetamine täpsemalt tähendab ja kas sel oleks mõtet.

Janek Mägi selgitas, et elamisloa taotlemisel Eestis teostatakse kontroll. Kogu selle elamisloaperioodi ja selle pikendamise käigus teostatakse täiendavad kontrollid. Lisaks sellele, et PPA ametnikud kontrollivad nende inimeste tegevust ja väljaütlemisi andmebaasidest ja avalikest allikatest, siis tegelikult on sinna kaasatud ka Kaitsepolitseiamet, kes vaatab väga põhjalikult nende inimeste tausta. Kui väljaütlemise puhul on tegu agressiooni toetamisega, siis tänasel päeval loetakse see automaatselt avalikule korrale ohuks ning inimene elamisluba ei saa või see tühistatakse. Sama kehtib ka Euroopa Liidu kodanikele. Mis puudutab eelnõu täiendamist, siis selliste üksikute asjade lisamist, mis menetluslikult ei ole menetleva asutuse hinnangul toimetulemiseks hädavajalik, hetkel vajalikuks ei peeta.

Jaak Valge täiendas, et 4000 kuni 6000 inimese puhul käis jutt tegelikult migratsioonisaldost ilma ukrainlasi arvestamata. Eelmisel aastal tuli Statistikaameti andmetel 19 000 uut püsielanikku Eestisse ja ta ei kujuta ette, kui suur peaks olema ressurss, et neid kõiki kontrollida.

Janek Mägi märkis, et tegelikult iga luba menetletakse põhjalikult ja ei ole sellist varianti, et inimesele väljastatakse luba ilma, et taustatööd poleks ära tehtud. See on tohtu ressurss, aga Ukraina kriisi tõttu on PPA saanud väga palju lisavahendeid, et kogu selle asjaga toime tulla. Suure tõenäosusega saadab valitsus peagi Riigikogusse uue eelnõu, mis puudutab välismaalaste seadust ja kus lahterdatakse ära riigid, mis vajavad põhjalikumalt kontrollimist ja millesse tuleks suhtuda veelgi hoolsamalt.

Helir-Valdor Seeder ütles, et professionaalsed ametnikud on jõudnud lõpuks samale teele, kuhu Isamaa fraktsioon, et riigid on siiski erinevad ning Eesti seadusandlus vajab tulenevalt kirjast maailmast ja sõdadest täpsustamist lausa riikide kaupa. Ta arvas, et Ukraina probleemist rääkimine eraldi on asjakohane. Tal oli kahju, et kolleegid lükkavad sellised eelnõud prügikasti ja ei ole valmis nendel teemadel arutelu jätkama. Ta vastas ka J. Valge küsimusele, et nad on valmis eelnõu täpsustama ja täiendama. Mis puudutab valitsuse esindaja sõnumit, et praegu saavad erinevad õiguskaitseorganid hakkama selle probleemiga, siis see ei peaks olema ainus kriteerium seaduse hindamisel. Ühelt poolt on rakendatavus ja praktika ametnike tasemel ja teiselt poolt on seaduse eesmärk ka teatud poliitilise tahte deklareerimine ühiskonnale. See on teatud norm, millega luuakse ka kultuuri. Seaduse eesmärk ei ole ainult kitsalt raamide seadmine või karistamine, vaid ka teatud kultuurinormi ja hoiakute loomine ühiskonnas. Ukraina teema toomine Eesti seadusandlusesse ajutiselt on põhjendatud ka poliitilise sõnumi, kultuuri ja normi loomise seisukohalt, mitte ainult praktilise karistamise rakendamise seisukohalt.

Ants Frosch sõnas, et kui ametiasutustel, ametkondadel ja ministriumidel on piisav õiguslik instrumentarium selleks, et rakendada deliktiõigusest tuntud terminit „eripreventsioon“, siis see osa, mis puudutab üldpreventsiooni ehk poliitilist sõnumit ühiskonnale ja nendele inimestele, kes Eestisse tulevad elamislubade või viisade alusel, on oluline, et argument on tugev, sest ametkonnad saavad oma tööga hakkama. Tihti on

karistusõiguses väga oluline üldpreventiivne eesmärk ja see on täiesti olemas selles eelnõus.

Hendrik Johannes Terras tegi ettepaneku teha menetlusotsused.

Otsustati:

5.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 27.09.2023 (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

5.2. Teha ettepanek eelnõu tagasi lükata (poolt 7: Anti Allas, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus; vastu 3: Ants Frosch, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

5.3. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks põhiseaduskomisjoni liige Urve Tiidus (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

6. Vahur Kollomi algatatud kollektiivse pöördumise „Korruptsioonikuritegude eest peab erakonda karistama sundlõpetamisega“ arutelu jätkamine

Hendrik Johannes Terras sõnas, et kollektiivset pöördumist arutati 25. aprilli 2023. a põhiseaduskomisjoni istungil, kus komisjon ühtegi otsust ei langetanud ja seisukohta ei kujundanud, vaid leidis, et teema tuleb põhiseaduskomisjonis uuesti arutlusele. Ta märkis, et kuna teema on aktuaalne ja vajab laiemat arutelu, siis teeb ta ettepaneku lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorraseduse paragrahvist 152¹³ punktist 2, korraldada avalik istung.

Otsustati:

6.1. Korraldada avalik istung (konsensus: Anti Allas, Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

7. Info ja muud küsimused

Helir-Valdor Seeder ütles, et 19.09 hommikul oli kokku kutsutud erakorraline istung uurimiskomisjoni moodustamise teemal, kuhu oli kutsutud ka peaminister, aga 18.09 saatis komisjoni esimees kirja, kus teatas, et koalitsionisaadikud ei pea vajalikuks selle erakorralise istungi toimumist. Ta küsis, et millised oli kaalutlused, et peaministrit ei peetud vajalikuks ära kuulata ja hoida peaministrit komisjoni tööst kõrvale. Tema arvates oli see peaministri suhtes väga inetu käitumine. Komisjoni esimees peaks korraldama komisjoni tööd ja vastutama selle eest, aga tema ei ilmunud üldse istungile kohale. See on halva poliitilise kultuuri näide. Ta märkis, et ei kohanud varasemalt 20 aasta jooksul komisjoni esimeeste sellist käitumist.

Hendrik Johannes Terras selgitas, et kaalutus oli see, et kui 14.09 istungil arutati seda teemat juba 1,5 tundi ja langetati ka menetlusotsused, siis seda uut istungit ei peetud vajalikuks. See ei ole pretsedenditu kaalutus, sest augustis saatsid samamoodi EKRE fraktsiooni liikmed komisjonile kirja, kus teatasid, et ei pea kokku kutsutud erakorralise istungi arutelu vajalikuks.

Pipi-Liis Siemann ütles, et kord tehtud otsused on tema jaoks arusaadavad ja asjakohased ning ta ei pea vajalikuks neid uuesti arutada, mille tõttu ei tulnud ta ka komisjoni erakorralisele istungile. Praktilise asjakorralduse mõttes oli komisjoni esimehe 18.09 õhtul saadetud kiri täiesti arusaadav ja põhjendatud.

Jaak Valge ütles, et EKRE fraktsiooni komisjoni liikmete käitumine ei saa kuidagi olla pretsedendiks. Augustis ei blokeerinud EKRE liikmete erakorralisel istungil mitteosalemine mitte kuidagi istungi toimumist. Ta märkis, et Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses (RKKTS)

on kirjas, et üks kolmandik komisjoni liikmetest võib nõuda erakorralise istungi kokkukutsumist ja kui seda 19.09 hommikust pretsedenti hakata kordama, siis tühistab see selle RKKTS-i sätte ära. See on järjekordne parlamentarismi põhiprintsiibi rikkumine.

Hendrik Johannes Terras ütles, et parlamendiliikme mitte osalemine komisjoni istungil ei riku tegelikult RKKTS-i.

Ants Frosch ütles, et komisjoni esimees oleks võinud koostada oma kirja nii, et oleks olnud selge sõnum, et komisjoni istungit ei toimu. Ta märkis, et tema sai ratsionaalselt kirja lugedes aru nii, et kui peaminister tuleb istungile, siis alles kella 9.00-ks, mistõttu varem pole mõtet istungile tulla. Kui ta kell 9.00 istungile tuli, siis polnud seal kedagi. Talle jäi sellest olukorrast hinge tühi tunne, et kuskil on tehtud midagi valesti. Sellega ei kadunud mitte ainult parlamentarism, vaid ka väarikas suhtumine oma kolleegidesse ja seda tuleks tulevikus vältida.

Pipi-Liis Siemann nõustus A. Froschiga, et kolleege tuleb austada. Kõik komisjoni arutelud peaksid olema kantud väarikast üksteise kuulamisest ja ühisest mõttevahetusest, mille tulemusena jõutakse alati parimate ettepanekute ja lahendusteni. Talle väga meeldiks, kui see nii oleks ja seetõttu ei soovi ta osaleda nendes aruteludes, mis võivad olla pigem kantud mitte nii heausksetest ja heasoovlikest eesmärkidest. Ta lausus, et kuigi komisjoni vähemus teadis, et komisjoni enamus ei pidanud erakorralise istungi kokkukutsumist vajalikuks, siis otsustati siiski erakorralisele istungile minna. Komisjoni erakorraline istung oleks saanud ju toimuda ka ilma enamuse kohalolekuta ja need, kes soovisid peaministrilt küsida, oleksid saanud seda teha. Ta lootis, et tulevikus õnnestub selliseid asju vältida.

Helir-Valdor Seeder märkis, et kõik saavad aru, et mängitakse parlamentaarseid mängu ja see on kukkunud väga inetult välja. Tal oli palve mitte selliseid asju tulevikus korrata. Ta märkis, et P.-L. Siemanni suhtumine on inetu ja üleolev, et tema ei viitsinud kohale tulla, aga asjast huvitatud komisjoni liikmed oleksid võinud tulla ja küsida peaministrilt. See ei ole ainult kultuuri küsimus, vaid selline käitumine on selgelt vastuolus RKKTS-i mõttega, millele viitas ka J. Valge. RKKTS näeb ette, et komisjoni esimees kutsub kolmandiku saadikute ettepanekul komisjoni erakorralise istungi kokku ja mõte on see, et kui kvoorumit ei tule kokku näiteks tervislikel või logistilistel põhjustel, siis osutub istungi pidamine võimatuks. Mitte põhjusel, et istungi toimumine tehaksegi koalitsiooni häälteenamusega võimatuks. Sellisel juhul kaotab see sätte üldse mõtte. See ei ole kindlasti RKKTS-i mõte. Ta kutsus kolleege üles käituma vastutustundlikult. Ta vastas veel P.-L. Siemannile, et viide sellele, et komisjon oleks võinud kokku tulla kell 8.00 ja kuulata ära peaminister, ei olnud võimalik, sest peaminister sai tulla alles kell 9.00. Istung ei saanud toimuda kell 9.00, sest komisjon oli kokku kutsutud kella 8.00ks. Sellist võimalust, mida P.-L. Siemann välja pakkus, ei olnud isegi teoreetiliselt olemas.

Jaak Valge ütles, et komisjon võib alati oma otsuseid teha ümber. Seekord oleks see olnud ka põhjendatud, sest võrreldes eelmise aruteluga oleks olnud rohkem informatsiooni, sest peaminister oleks samuti viibinud komisjoni istungil. Ta märkis, et tal oli kurb kuulda P.-L. Siemanni demagoogilist väljaütlemist, et peaministrilt oleks ikka olnud võimalik kuulata, kui peaminister tegelikult teatas, et tuleb kohale ainult siis, kui kvoorum on kohal. Kui oli juba ette teada, et kvoorumit kokku tule, siis ei saa neid asju ju kuidagi kokku viia. Võiks rääkida natukene sisulisemalt.

Pipi-Liis Siemann kinnitas, et suhtub peaministrisse väga suure austusega ja on oma küsimustele läbi erinevate komisjonide kokkuvõtete saanud vastused ning seetõttu erakorralisele istungile kohale tulemist ja peaministri kohale kutsumist ei pidanud ta vajalikuks. Ta ütles, et kui teatas enda mitteosalemisest, siis ta ei teadnud veel seda, kas istungi toimumise tingimuseks saab kvoorumi kohalolu. Vaadates kujunenud lõpptulemust, oli tal üleskutse edaspidi selliste sisutühjade ettepanekutega mitte kutsuda kokku erakorralisi

istungeid.

Helir-Valdor Seeder küsis, mida P.-L. Siemann peab silmas sisutühja all. Tegelikult oli täpselt sama päevakord ja formaat, mis oli komisjoni esimehe 14.09 kokku kutsutud erakorralisel istungil, ainult et 14.09 istungil polnud kohal peaministrit, kes pole saanud uurimiskomisjoni moodustamisest rääkida mitte üheski komisjonis. Seda pole teised komisjonid arutanud. Ta uuris, kas P.-L. Siemanni hinnangul oli 14.09 toimunud erakorraline istung samuti sisutühi.

Pipi-Liis Siemann väljendas veendumust, et 14.09 toimunud komisjoni erakorraline istung ei olnud kindlasti sisutühi. See keskendus sellele, mis on uurimiskomisjoni ülesanded ja kas selle komisjoni loomine on asjakohane. Ta märkis, et tema arusaamist mööda ei sõltu komisjoni loomine sellest, mida sellest arvab selle teema objektiks olev isik. Komisjoni ülesanne on välja selgitada teave või informatsioon, kui see on komisjoni ülesandeks pandud. Asjakohane ei peaks olema see, kas see inimene, kelle kohta tahetakse informatsiooni välja selgitada, ise seda soovib või mitte. Ta selgitas, et selle tõttu julgeski ta korduvat arutelu nimetada sisutühjaks ja peab seda ebavajalikuks.

Jaak Valge selgitas, et uurimiskomisjoni moodustamine tähendab seda, et see komisjon süveneb põhjalikult teemasse ja tegeleb sellega. Selleks, et põhiseaduskomisjon saaks otsustada, kas selle komisjoni moodustamine on vajalik, peaks põhiseaduskomisjon omama võimalikult palju informatsiooni, saama seda küsida ka näiteks uurimiskomisjoni teemaks oleva subjekti käest. See on täiesti loogiline, ja kui 14.09 erakorralise istungi käigus oleks saadud teavet, et pole vaja uurimiskomisjoni või on vaja uurimiskomisjoni, siis oleks olnud asi selge. Tema hinnangul on demagoogiline taandada seda teemat sellele, et subjekti käest ei tohiks saada informatsiooni ja mitte midagi küsida.

Pipi-Liis Siemann ütles, et J. Valgel võib olla õigus, aga tema arvates on siiski teisiti. Ta ei näe, kuidas saaks muuta komisjoni seisukohta see, kui subjekt ütleks, kas talle meeldiks selle komisjoni loomine või mitte.

Jaak Valge küsis, kuidas P.-L. Siemann teab seda, mida tema tahab peaministri käest küsida ja milline informatsioon on temal komisjonile ja komisjoni liikmetele. Ei ole alust eeldada, et teatakse kogu taustainformatsiooni.

Pipi-Liis Siemann vastas, et toetub varem peetud arutelule, mille käigus jõuti selleni, et tuleks küsida peaministrilt, kas tema sooviks enda õigusi erikomisjonis kaitsta. See jäi esimesest arutelust lauale ja sel põhjusel sai ta aru, et osa komisjoni liikmeid pidas asjakohaseks kutsuda peaminister istungile ja tema käest küsida, kas peaminister toetab erikomisjoni loomist, et seal ennast kaitsta.

Helir-Valdor Seeder tuletas meelde, et teise erakorralise istungi vajadus tekkis sellest, et esimesel erakorralisel istungil selgus, et peaministrit kui kõige olulisemat asjaosalist ei olnud istungile kutsutud ja polnud isegi teada, kas ta sooviks osaleda istungil. Sealt kujunes vajadus, et juhul, kui peaminister peab vajalikuks tulla komisjoni, siis oleks mõistlik teha sellel teemal uus istung. Kui komisjoni esimees võttis peaministriga ühendust, siis selgus, et peaminister peabki vajalikuks tulla istungile, aga sellest edasi oli juba väga inetu asjade areng. Ta märkis, et üksteist ümber ei veena ja ilmselt on tegemist erineva poliitilise kultuuri ja erinevate arusaamadega sellest olukorrast.

Hendrik Johannes Terras palus Erle Enneveeril tutvustada Urve Tiiduse lähetust Hollandisse.

Erle Enneveer lausus, et õiguskomisjon läheb Haagi ja kohtub seal alustuseks Eesti suursaadikuga Hollandis, seejärel on päevakorras ette nähtud Eurojusti kohtumine, seejärel

Europoli kohtumine, mille järelevalve üksuse liikmeks on Urve Tiidus ka Riigikogu otsusega nimetatud. Pärast seda kohtutakse justiits- ja julgeolekuasjade komisjoniga, mis on Hollandi parlamendi teise koja õiguskomisjoni sõsarkomisjon. Seal arutatakse õiguskomisjoni teemasid, mh ka vihakõne teemat. Lisaks on teemaks võetud ka parlamendi obstruktsioon ja tehisintellektiga seotud teemad parlamendis. Kuna U. Tiidus on põhiseaduskomisjoni liige, siis peab tema lähetuse otsus tulema põhiseaduskomisjonist. Lähetus toimuks 29.-31. oktoober. Lähetusega seotud kulud kaetakse põhiseaduskomisjoni liikmete välislähetuste eelarvest, kuid Liili Kaskaga on kokkulepe, et kui põhiseaduskomisjonil on aasta lõpus enda teemadega seotud lähetuste raha puudu, siis leitakse selleks raha komisjonide reservist.

Helir-Valdor Seeder toetas väga U. Tiiduse minekut ja soovis, et ta jagaks pärast ka komisjoniga kogemusi, seda eriti obstruktsiooni arutelude teemal.

Ants Frosch märkis, et parlamentidevaheline läbikäimine on oluline. Eestis on julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon ummikseisu jõudmas, sest arvatakse, et Eestis on parlamentaarne kontroll julgeolekuasutuste üle, aga tegelikult see puudub. Lahendus sellele oleks selline erikomisjon, mis ei tee järelevalvet või kontrolli, vaid selline, mis saab lihtsalt ülevaate. Ta palus U. Tiidusel küsida, kuidas on selle lahendanud hollandlased.

Jaak Valge tegi ettepaneku lähetada põhiseaduskomisjoni liige Urve Tiidus Hollandi Kuningriiki 29.-31.10.2023. Lähetusega seotud kulud katta Riigikogu põhiseaduskomisjoni välislähetuse eelarvest.

Otsustati:

7.1. Lähetada põhiseaduskomisjoni liige Urve Tiidus Hollandi Kuningriiki 29.–31.10.2023. Lähetusega seotud kulud katta Riigikogu põhiseaduskomisjoni välislähetuse eelarvest.

(konsensus: Ants Frosch, Anti Haugas, Andrei Korobeinik, Katrin Kuusemäe, Helmen Kütt, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Hendrik Johannes Terras, Urve Tiidus, Jaak Valge).

(allkirjastatud digitaalselt)
Hendrik Johannes Terras
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Sten-Kristjan Nurk
protokollija